

СТАЛЕ УПРАВЛІННЯ БУКОВИМИ ДЕРЕВОСТАНАМИ У ЛІСОВИХ ЗАКАЗНИКАХ ОПІЛЛЯ

Ю.С. Шпарик, кандидат сільськогосподарських наук
Т.В. Кухарський, молодший науковий співробітник
УкрНДІгірліс, м. Івано-Франківськ
О.П. Левчук, директор
М.Б. Білоус, начальник відділу лісового господарства
ДП «Бережанське ЛМГ», м. Бережани

Наведено дані щодо впливу псевдоядра бука на його біологічну і технічну стиглості в умовах природно-заповідних лісів Опілля і зроблено висновок про необхідність застосування для них вибіркового рубку середньої інтенсивності. Розроблені рекомендації для сталого управління бучинами на рівнині.

Рівнинні бучини, природно-заповідні ліси, псевдоядро, стале управління лісами.

Відповідно до світових і національних положень [1-5], об'єкти природно-заповідного фонду є ядрами екологічної мережі і це визначає їх надзвичайно важливе значення у виконанні не тільки базових завдань із охорони природи, але і в забезпеченні стабілізації екологічних процесів даної території. На Україні в цілому і в умовах Опілля зокрема, більшість об'єктів ПЗФ – це землі лісового фонду, на яких постійні користувачі зобов'язані вести лісове господарство згідно з чинними нормативними документами [6-9]. Стан букових лісів Опілля за останні роки має стійку тенденцію до погіршення і більшість дослідників пов'язують це з поширенням псевдоядра [10, 11]. Основною проблемою лісів більшості об'єктів ПЗФ у регіоні є їх старіння, а отже, і погіршення стійкості [12].

Аналіз літератури щодо особливостей ведення лісового господарства на об'єктах природно-заповідного фонду дав змогу зробити висновок про недостатню увагу до лісівничих заходів з ведення господарства та до заходів з розвитку і сприяння рекреації, про домінування моніторингових досліджень, особливо в галузі біорізноманіття та розвитку екомережі. В кінцевому підсумку це веде до зниження стійкості лісових екосистем через їх старіння та до погіршення рекреаційної їх цінності через відсутність доріг, місць відпочинку тощо.

Мета дослідження – вивчити особливості структури і стан букових лісів на об'єктах ПЗФ ДП «Бережанське ЛМГ» в умовах свіжої грабової бучини.

Матеріали і методика досліджень. Закладено 4 пробні площі загальною площею 20 га і на них відібрано 82 модельних дерева. Отримані результати проаналізовані за стандартними методиками з використанням математичної статистики.

Результати досліджень. Визначено, що залежність об'єму стовбура бука від його віку є чіткою (достовірність апроксимації становила 0,596). Згідно з цією залежністю, об'єм стовбурів бука має чітку тенденцію до зростання: від 1,2 м³ у 66 років до 4,2 м³ у 137 років. Це не зовсім відповідає стандартним таблицям ходу росту бука для цих умов і свідчить про сповільнення приросту дерев бука на рівнині після 120 років. Виявлено наявність двох тенденцій у динаміці об'ємів: 1) у деревостанах із низькою повнотою (до 0,7) відзначено різке збільшення об'ємів до 4 м³ у віці до 100 років; 2) з високою – об'єм 4 м³ досягається тільки в 130 років. Наступним етапом аналізу було виведення залежностей об'ємів ділової деревини стовбурів бука з віком. Цей показник, як і попередній, має закономірну тенденцію до збільшення з віком: від 0,7 м³ у 66 років до 3,3 м³ у 137 років. Однак, порівняння обох графіків дає змогу зробити висновок, що об'єм стовбура вже після 85 років зростає швидше за об'єм ділової деревини. Динаміка об'ємів псевдодрова також розрахована за модельними деревами (рис. 1).

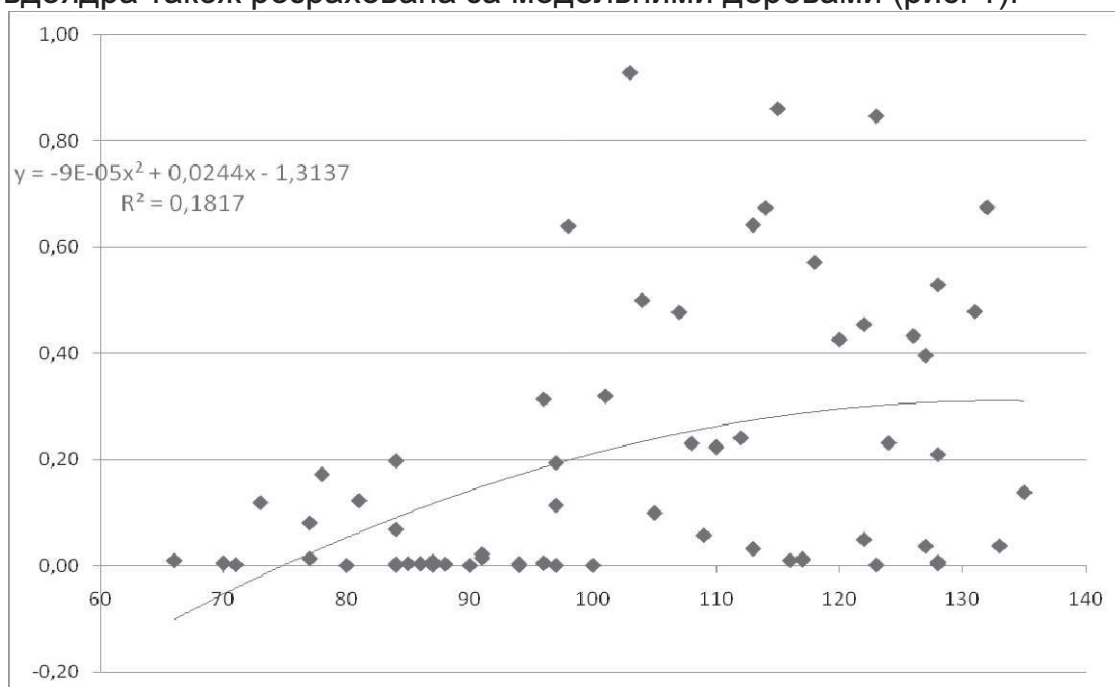

Рис. 1. Вікова динаміка об'ємів псевдодрова бука (м³)

Крива вказує на інтенсивне збільшення об'єму псевдодрова з 75 до 105 років (від 0,0 до 0,25 м³) і наступну стабілізацію цього показника на рівні 0,30 м³. Однак, достовірність апроксимації цього показника є низькою і, відповідно, розбіжність значень – дуже велика (від 0,0 до 1,0 м³). Достовірно встановлено негативний вплив формування псевдодрова на стан бучин після 110 років.

У старших деревостанах залишаються тільки найбільш стійкі дерева і об'єми їх пошкодження вже не збільшуються так інтенсивно. В інтервалі 65–130 років спостерігається стабільне збільшення відсотка ділової деревини бука в даних умовах і тільки після 130 років цей відсоток починає вирівнюватися. У віці після 90 років чітко простежується зниження показників якості ділової деревини, особливо це стосується зниження виходу ділової деревини I сорту, зокрема фанерного кряжу. Але важливим є й те, що майже у

20 % стовбурів бука ділова деревина взагалі відсутня вже після 120 років. Тому, на об'єктах ПЗФ в умовах свіжої грабової бучини вибіркові лісовідновні рубки доцільно починати в 90 р.

За результатами проведених досліджень, за даними інших дослідників і відповідно до чинних нормативних документів розроблено «Рекомендації з ведення лісового господарства на об'єктах ПЗФ у бучинах ДП «Бережанське ЛМГ». У них викладені особливості проведення рубок догляду, лісовідновних і рубок переформування та заходи з лісовідновлення. Для більшої наочності рекомендовані заходи зведено у таблицю згідно з європейським передовим досвідом (табл. 1).

1. Ведення лісового господарства на об'єктах ПЗФ у свіжих і вологих бучинах на рівнині

Назва господарського комплексу:	Свіжі і вологі рівнинні бучини об'єктів ПЗФ
Типи лісу:	D ₂ ГБ, D ₂ ГДБ, D ₃ ГБ, D ₃ ГДБ
Основні деревні породи:	Бук, дуб
Некорінні деревні породи:	Граб, береза
Основний цільовий породний склад:	10(9)Бк+(1)Д, Г од. Б, Кл.г, Яв, Яс
ОСНОВНІ ГОСПОДАРСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ:	
Господарський деревостан:	Високостовбурний, насінневий
Система рубок:	Добровільно-вибіркові рубки
Цінні породи:	Б, В'яз, Кл. г, Яв, Яс
Частка цінних порід, %:	10
Вік рубки:	111
Початок відновлення, років:	91
Період відновлення, років:	60
Спосіб рубки:	П'ятиприймна добровільно-вибіркова рубка комбінованим методом середньої інтенсивності
ДОДАТКОВІ ГОСПОДАРСЬКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ:	
Цільовий діаметр, см:	48
Успішність відновлення:	Граб і бук – висока, дуб – слабка
Способи лісовідновлення:	Природне відновлення бука і граба, штучне – дуба
Догляд за культурами:	Забезпечення приживлюваності дуба і хвойних
Освітлення і прочистки:	Верхові помірні рубки формування цільового породного складу
Прорідження і прохідні:	Комбіновані помірні за відібраними стовбурами
Рубки переформування:	Добровільно-вибіркові середньої інтенсивності
Додаткові заходи:	Боротьба з бур'янами та запобігання заболоченню
Меліорація:	Не потрібна
Продуктивність деревостану:	Вище середньої
Ґрунтозахисна ефективність:	Висока
Водорегулюючий ефект:	Слабка інфільтраційна
Екологічна стабільність:	Висока
Первинний транспорт:	Колісні трактори, кінні упряжки
Площа виділу, га:	20
Потреба в інфраструктурі:	висока

Такі одиниці планування заходів із ведення лісового господарства в Європі називають господарськими комплексами. Вони відповідають базовим положенням українського лісівництва і є близькими до існуючих в лісовпорядкуванні господарських секцій, але останні не враховують категорій лісів. За своєю суттю вони є рекомендаціями для призначення лісогосподарських заходів в однакових типах лісу, категоріях лісових ділянок і типах деревостану.

Висновки

Виконання рекомендованих заходів забезпечить стале управління лісами на об'єктах ПЗФ, тобто уможливить успішне вирішення трьох основних завдань сталого розвитку регіону: забезпечення екологічної стабільності і збереження природи; економічну стабільність і покращення добробуту місцевого населення; соціальну стабільність і збереження місцевого етносу.

Список літератури

1. Закон України. Про екологічну мережу України // Відомості Верховної Ради України. – К., 2004. – № 45. – С. 502.
2. Закон України. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки / Відомості Верховної Ради України. – К., 2000. – № 47. – С. 405.
3. Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/biodiversity/default_en.asp
4. Конвенція о биологическом разнообразии [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-ru.pdf>
5. Мовчан Я. І. Національна екомережа України: концепція та сценарії втілення / Я. І. Мовчан // Наукові записки. – Т. 19. – 2001. – С. 411–414.
6. Леоненко В.Б. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України / В.Б. Леоненко, М.П. Стеценко, Ю.М. Возний. – К. : Київський університет, 2003. – 72 с.
7. Лісовий кодекс України [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3404-15>
8. Правила відтворення лісів / Постанова Кабінету Міністрів України № 303 від 01.03.2007 р. – 5 с.
9. Правила поліпшення якісного складу лісів / Постанова Кабінету Міністрів України № 724 від 12.05.2007 р. – 6 с.
10. Вітер Р.М. Сучасний стан, структура і раціональне використання букових лісів Опілля / Автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня канд. с.-г. наук: 06.03.03 / Р.М. Вітер; УкрДЛТУ – Л., 2004. – 20 с.
11. Миклуш С.І. Ріст букових насаджень штучного походження на Розточчі, Опіллі та Поділлі / С.І. Миклуш, Р.І. Дудич // Науковий вісник УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.5. – С. 240–245.
12. Шпарик Ю.С. Особливості ведення лісового господарства на об'єктах ПЗФ в регіоні Українських Карпат [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : http://www.carpat.es.org/docs/2007/prezent_natura/17_Shparyk.pdf

Представлены данные относительно влияния псевдодря бука на его биологическую и техническую спелости в условиях природно-заповедных лесов Ополья и сделан вывод о необходимости применения для них выборочных рубок

средней интенсивности. Разработаны рекомендации для устойчивого управления бучинами на равнине.

Равнинные бучины, природно-заповедные леса, псевдодро, устойчивое управление лесами.

Presented the data on the effects of beech pseudocore on biological and technical maturity of beech for protected forests of the Ukrainian Opillya and the need of medium intensity selective cuttings for them was concluded. The recommendations for the sustainable management of plain beech forests are prepared.

Plain beech, natural reserved forests, pseudocore, sustainable forest management.

УДК 5982

СУЧАСНИЙ СТАН І ТАКСОНОМІЧНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ ЗИМУЮЧОЇ ОРНІТОФАУНИ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА «РОЗТОЧЧЯ»

**Л.Б. Шпортун, аспірант*
НЛТУ України, м. Львів**

Проаналізовано особливості біотопного розподілу, таксономічне різноманіття і динаміку населення зимуючих птахів заповідника за даними лінійних обліків на постійних і тимчасових маршрутах. Показано високу репрезентативність локальних та мігруючих популяцій лісових видів зимуючих птахів для характеристики природних комплексів заповідника.

Біотоп, зимуючі птахи, таксономічна різноманітність.

Природний заповідник (ПЗ) «Розточчя» володіє особливо цінними екосистемами для підтримки локальних і мігруючих популяцій лісових видів зимуючих та гніздових птахів. Для біотопного розподілу багатьох зимуючих видів птахів особливо важливе значення мають дендрологічні характеристики лісових екосистем, зокрема наявність конкретних лісоутворюючих та інших порід дерев, до яких ті чи інші види адаптовані у суворих зимових умовах. Як наслідок міграції різних деревно-чагарникових порід з півдня, південного сходу, південного заходу, у районі Розточчя відбулося накладання їх ареалів, зумовлене кліматичними особливостями цієї території. Тут сформувались унікальні за складом і структурою буково-дубово-соснові, сосново-ялицеві, соснові, букові, вільхові та інші лісові формації і субформації, створивши сприятливі умови для проживання представників різних типів орнітофауни [2].

В урочищах ПЗ «Розточчя» (Ставки, Горбки, Заливки) склалися особливо сприятливі умови для успішної зимівлі тих видів птахів, які на значних

* Науковий керівник – кандидат сільськогосподарських наук, професор В.Д. Бондаренко

© Л.Б. Шпортун, 2012